

Marzena Mruk
(Uniwersytet Śląski w Katowicach)

STANY ZJEDNOCZONE I UNIA EUROPEJSKA W POLITYCE ZAGRANICZNEJ HASZYMIDZKIEGO KRÓLESTWA JORDANII W XXI WIEKU – ZARYS PROBLEMATYKI

ABSTRACT

THE UNITED STATES AND THE EUROPEAN UNION
IN THE FOREIGN POLICY OF THE HASHEMITE KINGDOM OF JORDAN
IN THE 21ST CENTURY – OUTLINE OF THE PROBLEM

Jordan with each year strengthens its position in the international arena and is a country that finds itself in regional and global realities. The increase in the importance of Jordan in the modern world is not only the relationship with the US, but above all the European Union as a whole, and individual countries – France, Germany, Italy, the Netherlands, Poland – relations with Poland are characterized by high irregularity, but when it comes to The close-ups of Warsaw and Amman are very intense. In the Middle East, the position of Jordan is growing, mainly due to the role of the catalyst of Israel's relationship with the Arab world, involvement in the war on terrorism and the interest of Saudi Arabia to include Hashems in the GCC. Jordan is also a state that perfectly combines Islamic tradition with Western modernity. All these elements constitute the asset of Jordan as a responsible player in the contemporary arena of international relations.

KEYWORDS: foreign policy, security, Jordan, United States, European Union

Uwarunkowania polityki zagranicznej Jordanii

Początki państwowości Jordanii nie należały do najłatwiejszych. Po I wojnie światowej tereny współczesnej Jordanii zostały włączone do Syrii, która

w 1920 r. została zajęta przez Francję. Paryż zawarł wówczas umowę z Londynem, na mocy której, tereny na wschód od rzeki Jordan miały znajdować się pod brytyjskim zwierzchnictwem¹. 25 maja 1923 r. Wielka Brytania uznała Jordanię jako samodzielne państwo, które jednak nadal pozostało pod protektoratem brytyjskim. Całkowitą niepodległość emirat Transjordanii osiągnął po podpisaniu umowy z Wielką Brytanią w dniu 22 marca 1946 r., a 22 maja 1946 r. państwo uzyskało nazwę Jordania². Konstytucja Haszymidzkiego Królestwa Jordanii została przyjęta w 1947 r., a kilkakrotnie podlegała modyfikacjom – ostatni raz na fali Arabskiej Wiosny w 2011 r. Konstytucja daje szerokie uprawnienia monarsze, zarówno w kontekście władzy wykonawczej, jak i ustawodawczej oraz sędowniczej. Monarcha stoi na czele państwa, mianuje najważniejsze stanowiska w państwie, takie jak premiera, szefa policji i szefa wywiadu, natomiast sam jest naczelnym dowódcą jordańskich sił zbrojnych³. Stabilna pozycja jordańskiego monarchy wynika przede wszystkim z faktu, że Haszymidzi przez kilkaset lat władali w świętych miastach islamu – Mekce i Medynie⁴. Ponadto, Haszymidzi wywodzą się w linii prostej od proroka Mahometa, co daje im specjalne uprawnienia do sprawowania rządów⁵.

Na siły zbrojne Jordanii składa się niewiele ponad 100 tys. żołnierzy, z czego najliczniejszą grupę stanowią siły lądowe – 74 tys. żołnierzy. Następnie wymienia się: siły specjalne – 14 tys. żołnierzy, siły powietrzne – 12 tys. żołnierzy, marynarkę wojenną – 500 żołnierzy oraz siły paramilitarne w licznie ok. 15 tys.⁶ Jordańska armia jest jedną z najlepiej wyszkolonych i wyposażonych armii na Bliskim Wschodzie. Wynika to z faktu, że morale w armii oraz jej lojalność wobec monarchii Haszymidów jest bardzo wysoka

- 1 B. Wróblewski, *Strategia polityczna monarchii jordańskiej w warunkach zagrożenia jej egzystencji – na przykładzie kryzysów w latach 1957, 1970 i 1991*, „Polityka i Społeczeństwo” 2017, nr 3 (15), s. 146.
- 2 J. Jarząbek, *Zdolność sił zbrojnych Haszymidzkiego Królestwa Jordanii do zapewnienia bezpieczeństwa państwa*, „Dyplomacja i bezpieczeństwo” 2015, nr 1 (3), s. 182–183.
- 3 Ł. Fijałkowski, J. Jarząbek, *Dylematy bezpieczeństwa militarnego państw azjatyckich: wewnętrzne uwarunkowania sekurytyzacji*, Warszawa 2018, s. 163.
- 4 B. Wróblewski, *Stabilizująca rola ustroju monarchicznego w świecie arabskim na przykładzie rozwoju Haszymidzkiego Królestwa Jordanii*, „Humanities and Social Sciences” 2017, nr 1, s. 217.
- 5 B. Wróblewski, *Zagadka stabilności politycznej Królestwa Jordanii. Monarchia na tle kryzysu struktur państwowych w świecie arabskim*, „Sprawy Międzynarodowe” 2016, nr 3, s. 81.
- 6 J. Jarząbek, *op. cit.*, s. 187.

oraz to, że Jordania współpracuje przede wszystkim ze Stanami Zjednoczonymi w zakresie handlu bronią.

Geopołożenie Jordanii sprawia, że państwo to ma strategiczne znaczenie dla innych podmiotów stosunków międzynarodowych. Pomimo niewielkiej powierzchni, która w zdecydowanej większości stanowi obszar pustynny i jako państwo nieposiadające złóż strategicznych surowców naturalnych, Jordania znajduje się w samym centrum Bliskiego Wschodu, ponieważ graniczy z najważniejszymi graczami regionalnymi: Izraelem, Syrią, Irakiem czy Arabią Saudyjską. Jordania jest także stosunkowo jednorodnym państwem pod względem wyznaniowym, jednak pod względem narodowościowym, większość społeczeństwa jordańskiego jest pochodzenia palestyńskiego, a w ostatnich latach jordańska populacja zwiększyła się znacznie o syryjskich uchodźców, co warunkuje konieczność zaangażowania Ammanu w sprawy państw ościennych.

Jordańska gospodarka jest uzależniona od pomocy z zewnątrz, głównie ze Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej i bogatych państw arabskich. Reformy gospodarki oraz zwiększenie pomocy zagranicznej nastąpiło po wstąpieniu na tron Abdullaha, dzięki któremu Królestwo stało się państwem członkowskim Światowej Organizacji Handlu w 2000 r., a także nastąpił wzrost znaczenia uprzywilejowanych stref przemysłowych⁷.

Jordania jest państwem starającym się łączyć tradycję z nowoczesnością, więc dla Białego Domu, Amman stanowi jedno z najbardziej stabilnych i proamerykańskich państw na Bliskim Wschodzie i obalenie dynastii Haszymidów mogłoby nieść za sobą katastrofalne skutki⁸, nie tylko dla amerykańskiej polityki zagranicznej, ale także dla innych zachodnich podmiotów stosunków międzynarodowych.

Śmierć w 1999 r. panującego od 1952 r. króla Husajna I i wstąpienie na tron Abdullaha II rozpoczęło nowy okres w historii polityki zagranicznej Jordanii. Nowy król Jordanii od początku sprawowania władzy był zwolennikiem pogłębiania relacji ze Stanami Zjednoczonymi oraz Unią Europejską.

Wśród głównych celów polityki zagranicznej Jordanii można wymienić: zapewnienie bezpieczeństwa (cel polityki zagranicznej każdego państwa),

7 A. Malantowicz, *Polityka zagraniczna Jordanii*, (w:) *Wprowadzenie do polityki zagranicznej muzułmańskich państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej*, M. Woźniak-Bobińska, A.M. Solarz (red.), Warszawa 2018, s. 148.

8 Ł. Fijałkowski, J. Jarząbek, *op. cit.*, s. 172.

budowa regionalnego *modus vivendi*⁹, podnoszenie swojego prestiżu na arenie międzynarodowej oraz budowanie wizerunku Jordanii jako państwa otwartego na współpracę międzynarodową¹⁰.

Głównym kierunkiem w polityce zagranicznej Jordanii jest region Bliskiego Wschodu, w szczególności relacje z Izraelem i problem Autonomii Palestyńskiej, Irakiem i Syrią (zwłaszcza po rozpoczęciu w tym kraju wojny domowej) oraz z państwami Zatoki Perskiej. Niniejszy artykuł ma na celu ukazanie zmieniające się w ostatnich latach relacje Haszymidzkiego Królestwa Jordanii z jedynym obecnie supermocarstwem – Stanami Zjednoczonymi oraz jedną z najważniejszych organizacji międzynarodowych – Unią Europejską. Zarówno Stany Zjednoczone, jak i Unia Europejska obecnie stanowią najważniejszych partnerów Jordanii, jeśli chodzi o zasięg ponadregionalny, przez co ich relacje mają zasadniczy wpływ na ład międzynarodowy.

Stosunki Jordanii ze Stanami Zjednoczonymi

Stosunki amerykańsko-jordańskie zostały ustanowione w 1949 r. Relacje między państwami od zawsze określane są jako przyjacielskie i ciepłe. W 1950 r. Jordania wraz z innymi państwami arabskimi: Egiptem, Libanem, Syrią, Jemenem, Irakiem i Arabią Saudyjską zawarła Arabski Pakt Wzajemnego Bezpieczeństwa, w którym strony wyraziły wolę współpracy z zachodnimi doradcami, głównie amerykańskimi. Paradoksalnie, Amman odrzucił możliwość partycypacji w proamerykańskim Pakcie Bagdadzkim, co zostało potwierdzone przez jordańskiego króla w 1955 r. Jordania do 1957 r. nie była priorytetowym kierunkiem amerykańskiej polityki zagranicznej na Bliskim Wschodzie. Zmieniło się to wraz z nawiązaniem stosunków dyplomatycznych przez Jordanię z ZSRR, co było skutkiem prowadzonej polityki przez premiera Jordanii, Sulejmana Nabulsi'ego,

-
- 9 *Modus vivendi* – rozwiązanie pozwalające stronom na stworzenie konsensusu, z odłożeniem w czasie rozwiązania kwestii spornych, *Definition of 'modus vivendi'*, <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/modus-vivendi> (dostęp: 25.01.2019).
- 10 W tym celu Amman wykorzystuje swoje atuty, takie jak stosunkową stabilność wewnętrzną, postępowość, racjonalne zachowanie na arenie międzynarodowej w odróżnieniu do innych monarchii w świecie arabskim oraz podkreślenie roli Haszymidów jako opiekunów świętych miast dla wyznawców islamu, A. Malantowicz, *Buforowość jako wyznacznik polityki zagranicznej Jordanii*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2014, nr 1, s. 141.

charakteryzującej się poparciem dla arabskiego nacjonalizmu. W kwietniu 1957 r. Nabulsi został obalony podczas operacji amerykańskiej w Jordanii, a Królestwo stało się jednym z największych beneficjentów amerykańskiej pomocy gospodarczej i militarnej w ramach doktryny Eisenhowera¹¹.

Problemem w relacjach jordańsko-amerykańskich była kwestia Izraela, ale mimo wszystko, Jordania zawsze była państwem najbardziej elastycznym spośród państw arabskich wobec wszelkich inicjatyw pokojowych na Bliskim Wschodzie. Jordania wraz z innymi państwami arabskimi brała udział w konfliktach z Izraelem, tym samym stawiając Stany Zjednoczone w trudnej strategicznie sytuacji, gdyż konflikty dotyczyły ich największych sojuszników w regionie. Dopiero wojna w 1973 r. i praktycznie całkowity brak udziału Jordanii w tym konflikcie zbliżyła Amman z USA w kontekście rozwiązania sprawy izraelskiej. Niemniej, Jordania była świadoma, że Stany Zjednoczone nie były w stanie całkowicie wyrzucić presji na Tel Awiw, by ten wycofał swoje wojska z Terytoriów Okupowanych (co jest widoczne do teraz)¹².

Do rozłamu w relacjach amerykańsko-jordańskich doszło zaraz po zakończeniu zimnej wojny, podczas II wojny w Zatoce Perskiej, gdy Amman opowiedział się po stronie agresora, Iraku oraz odmówił udzielenia wsparcia dla operacji Pustynna Burza w Kuwejcie¹³. Decyzja podjęta przez Jordanię wynikała nie tyle z uznania słuszności irackiej inwazji na Kuwejt w celu odbudowy gospodarki Iraku po wyczerpującej wojnie z Iranem w latach 1980–1988, a bardziej z łączących Jordanię i Irak relacji oraz poparcia jordańskiego społeczeństwa dla działań Bagdadu. W odpowiedzi na jordańskie wsparcie dla Saddama Husajna, Biały Dom zamroził wsparcie finansowe dla Ammanu. Jordania uzmysławiając sobie jak złą decyzję podjęła, rozpoczęła działania mające na celu poprawę swojego wizerunku na świecie oraz odbudowę relacji ze Stanami Zjednoczonymi aktywnie uczestnicząc w bliskowschodnim procesie pokojowym.

Do największych sukcesów w relacjach jordańsko-amerykańskich można zaliczyć podpisanie przez króla Jordanii, Husajna I i premiera Izraela, Icchaka Rabina traktatu pokojowego z 26 października 1994 r., dzięki któremu Jordania stała się drugim państwem arabskim, obok Egiptu, który

11 K. Czornik, *Królestwo Jordanii w polityce Stanów Zjednoczonych wobec Bliskiego Wschodu w okresie pozimnowojennym*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2014, tom 12, s. 134–135.

12 *Relations with the United States*, <http://countrystudies.us/jordan/66.htm> (dostęp: 25.01.2019).

13 A. Malantowicz, *Polityka zagraniczna Jordanii...*, s. 161.

zawarł pokój z Izraelem. Pokój został zawarty pod auspicjami prezydenta Stanów Zjednoczonych, Billa Clintona¹⁴. Należy jednak pamiętać, że traktat pokojowy był nie tylko wynikiem negocjacji między stronami oraz działań Waszyngtonu, które miały zachęcić Jordanię i Izrael do zawarcia pokoju. Jordania w zamian za podpisanie układu pokojowego z Izraelem miała otrzymać od administracji Billa Clintona bezzwrotnej pomocy finansowej na cele gospodarcze i militarne o wysokości 200 milionów dolarów rocznie oraz umorzenie długów Jordanii wobec USA¹⁵.

24 października 2000 r. Jordania zawarła umowę o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi, co nie uzyskało poparcia ze strony radykalnych islamistów. W odpowiedzi na umowę z USA oraz toczącą się druga intifadę, uznano, że polityka Abdullaha wobec Waszyngtonu, a także Izraela to przejaw klientelizmu. W związku z czym, na terenie Jordanii zaczęło dochodzić do ataków na ambasadę Izraela oraz jej pracowników, a jordańscy parlamentarzyści zaczęli wzywać do zerwania układu pokojowego oraz stosunków dyplomatycznych z Tel Awiwem¹⁶.

Po wydarzeniach z 11 września 2001 r. Jordania poparła amerykańską wojnę z terroryzmem. O ile wojna w Afganistanie spotkała się z poparciem ze strony Ammanu, który wysłał do tego kraju pomoc w postaci szpitala wojskowego, to w przypadku planowanej przez Biały Dom wojny z Irakiem, Jordania stanowczo odradzała George'owi W. Bushowi te posunięcie. Abdullah II, zresztą jak król Arabii Saudyjskiej, Fahd zwrócił uwagę, że konflikt w Iraku spowoduje głównie destabilizację regionu. Stany Zjednoczone pomimo ostrzeżeń ze strony Ammanu i Rijadu rozpoczęły operację w Iraku 20 marca 2003 r., co w konsekwencji spotkało się z poparciem Abdullaha II, który próbując okazać swoje wsparcie dla sił amerykańskich i brytyjskich wydał zgodę na wykorzystanie przez siły specjalne tych państw pustynnych regionów przygranicznych przy granicy jordańsko-irackiej. Biały Dom okazując swoją wdzięczność wobec Ammanu, zwiększył pomoc finansową dla Haszymidzkiego Królestwa Jordanii¹⁷.

W 2008 r. Sekretarz Stanu USA, Condoleezza Rice i minister spraw zagranicznych Jordanii, Saleh al-Bashir zawarli protokół *Memorandum of Understanding on Assistance*, w którym określono obszary współpracy między

¹⁴ *Ibidem*, s. 158.

¹⁵ K. Czornik, *op. cit.*, s. 154.

¹⁶ B. Wróblewski, *Jordania*, Warszawa 2011, s. 250–252.

¹⁷ *Ibidem*, s. 255–257.

Jordanią a USA. Ponadto Jordania współpracuje aktywnie z NATO, szczególnie w kontekście wojny w Afganistanie, biorąc udział w szkoleniu afgańskiej policji i wojsk¹⁸.

Dla relacji jordańsko-amerykańskich strategiczne znaczenie ma program wykorzystania energii atomowej przez Jordanię. Jordania jako państwo z ograniczonym dostępem do wody oraz teoretycznie nieposiadające złóż surowców naturalnych jest w o wiele gorszej sytuacji gospodarczej niż inne państwa regionu, takie jak Arabia Saudyjska czy Irak. W 2007 r. odkryto w Jordanii, nieopodal Ammanu liczne złoża rudy uranu, a król Abdullah od razu ogłosił plan zaopatrywania w paliwo nie tylko Królestwa, ale także państwa ościennie. Stany Zjednoczone sprzeciwiły się możliwości wzbogacania uranu przez Jordanię, co było decyzją paradoksalną, ponieważ Jordania mogłaby stanowić doskonały przykład wykorzystania energii atomowej przez państwo muzułmańskie do celów pokojowych, szczególnie mając świadomość tego, jak w tamtym okresie wyglądały relacje społeczności międzynarodowej z Iranem, którego prezydent, Mahmud Ahmadineżad zapowiadał stworzenie broni nuklearnej przez Iran. Stany Zjednoczone wyszły z propozycją, że Jordania jeśli chce rozwijać program energii atomowej, musi wymieniać swój uran na wzbogacany uran, ale tylko zagranicą, co generowało kolejne wydatki dla rządu jordańskiego¹⁹. Takie działanie administracji amerykańskiej ukazało, że Stany Zjednoczone nawet wobec swoich arabskich sojuszników utrzymują podejrzliwe stanowisko, jeśli chodzi o wykorzystanie przez nich energii atomowej.

Początek drugiej dekady XXI wieku na Bliskim Wschodzie charakteryzował się zjawiskiem Arabskiej Wiosny w większości państw regionu, w których dochodziło do zmiany na sterach władzy – Egipt, Tunezja, czy do trwającego do teraz konfliktu zbrojnego – Syria, Libia i Jemen. W porównaniu do innych państw regionu, Arabska Wiosna w Jordanii przebiegła stosunkowo spokojnie. Od 2013 r. na terenie Królestwa stacjonują siły amerykańskie zaangażowane w wojnę domową w Syrii oraz od 2014 roku w walkę z tzw. Państwem Islamskim, które stanowi bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Jordanii²⁰. Utrzymanie stabilności wewnętrznej Jordanii

¹⁸ K. Czornik, *op. cit.*, s. 152.

¹⁹ *Nuclear energy decreases world stability and increases inequality*, <https://www.wiseinternational.org/nuclear-monitor/715/nuclear-energy-decreases-world-stability-and-increases-inequality> (dostęp: 25.01.2019).

²⁰ 24 grudnia 2014 r. podczas operacji lotniczej przeciwko tzw. Państwu Islamskiemu, jordański samolot został zestrzelony, a pilot sterujący nim, Muatha al-Kasasbeha

jest dla Stanów Zjednoczonych strategicznym celem, gdyż jej geopolityczne położenie daje amerykańskiej administracji możliwość balansowania między Izraelem a światem arabskim. Stany Zjednoczone od początku konfliktu syryjskiego i powstania tzw. Państwa Islamskiego dostarczyły Jordanii nie tylko pomoc finansową, ale także pomoc militarną i uzbrojenie w celu utrzymania bezpieczeństwa Królestwa oraz zabezpieczenia granic państwa.

Objęcie stanowiska prezydenta Stanów Zjednoczonych przez Donalda Trumpa wpłynęło na relacje na linii Waszyngton-Amman. Amerykańska polityka na Bliskim Wschodzie od 2017 r. opiera się w głównej mierze na współpracy z Izraelem, a państwa arabskie pomimo utrzymania statusu państw sojuszników, nie odgrywają już tak ważnej roli w amerykańskiej polityce zagranicznej. Decyzja Donalda Trumpa o przeniesieniu amerykańskiej ambasady z Tel Awiwu do Jerozolimy i uznanie jej za stolicę Izraela nadszarpięły relacje z Ammanem. Donald Trump powiadomił o swojej decyzji swoich arabskich sojuszników na Bliskim Wschodzie, w tym króla Jordanii, Abdullaha II i króla Arabii Saudyjskiej, Salmana, jednak decyzja amerykańskiego prezydenta wywołała niepokój w krajach muzułmańskich. Jordański minister spraw zagranicznych, Ajman Husejn Abd Allah as-Safadi stwierdził, że problem statusu Jerozolimy jest problemem Palestyńczyków oraz wyznawców islamu i chrześcijaństwa, a wszelkie jednostronne decyzje dotyczące jej statusu są niezgodne z prawem i nie są ważne. Ponadto król Abdullah II zażądał zwołania w trybie pilnym Ligii Państw Arabskich oraz Organizacji Współpracy Islamskiej w celu ustalenia wspólnego stanowiska wszystkich państw arabskich i muzułmańskich w sprawie amerykańskiej polityki na Bliskim Wschodzie²¹. W związku z decyzją Donalda Trumpa Jordania musiała się zmierzyć z falą antyamerykańskich manifestacji uchodźców palestyńskich, którzy wzywali do zerwania stosunków dyplomatycznych ze Stanami Zjednoczonymi i zamknięcia ambasady tego państwa w Królestwie. Taka wrażliwość Ammanu w stosunku do Jerozolimy wynika z faktu, że Haszymidzi są opiekunami świętych miejsc islamu w tym mieście i nie wyraża on zgody na żadne zmiany statusu tego miasta.

został wzięty w niewolę przez islamistów, a następnie stracony, a nagranie z egzekucji zostało upublicznione w Internecie, Ł. Fijałkowski, J. Jarząbek, *op. cit.*, s. 185–186.

²¹ *Trump uznał Jerozolimę za stolicę Izraela. Hamas grozi „dniem gniewu”, w Betlejem trwają zamieszki*, <https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/usa-uznaly-jerozolime-za-stolice-izraela/p47khqp> (dostęp: 25.01.2019).

Pomimo napięć związanych ze statusem Jerozolimy, Stany Zjednoczone i Jordania podpisały 2018 r. *Memorandum of Understanding* na kwotę ponad 6 miliardów dolarów pomocy dla Ammanu, które mają zostać przekazane Królestwu w ciągu 5 lat. Pomoc ta ma na celu zbudowanie stabilnej Jordanii zorientowanej na reformy wewnętrzne, które mają w najbliższych latach przyczynić się do poprawy stanu sieci drogowych i wodnych, budowy setek nowych szkół, propagowania programów stypendialnych dla młodych Jordańczyków do odbywania nauki w Stanach Zjednoczonych oraz poprawę wskaźników zdrowotnych i pomoc dla syryjskich uchodźców przebywających w Królestwie²².

Relacje Jordanii z Unią Europejską

Początek relacji Jordanii ze Wspólnotami Europejskimi datuje się na 1977 r., gdy doszło do podpisania *Porozumienia o współpracy między Europejską Wspólnotą Gospodarczą a Haszymidzkim Królestwem Jordanii*²³. W 1995 r. Jordania została włączona do Partnerstwa Euro-śroziemnomorskiego, zainicjowanego w Barcelonie. W 1997 r. Unia Europejska i Jordania zawarły *Umowę o stowarzyszeniu Jordanii z Unią Europejską*, która weszła w życie w 2002 r. Królestwo jest też pierwszym krajem partnerskim, który w 2010 r. zakończył negocjacje z Brukselą zmierzające do uzyskania zaawansowanego statusu z Unią Europejską²⁴. Jordania stanowi dla Unii Europejskiej jednego z najważniejszych partnerów politycznych i gospodarczych na Bliskim Wschodzie i określa swój stosunek do Królestwa w następujący sposób: „Unia Europejska popiera umiarkowaną i stabilizującą rolę Jordanii w regionie, torując drogę do dalszej integracji politycznej i gospodarczej oraz liberalizacji”²⁵.

Relacje między Jordanią a Unią Europejską opierają się w głównej mierze na współpracy gospodarczej i politycznej. Unia Europejska w ostatnich latach wyprzedziła Stany Zjednoczone, Arabię Saudyjską i Chiny, jeśli chodzi

22 *U.S. Relations with Jordan*, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3464.htm> (dostęp: 25.01.2019).

23 A. Malantowicz, *Polityka zagraniczna Jordanii...*, s. 164.

24 *Jordan and the EU*, https://ceas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/1357/jordan-and-eu_sl (dostęp: 25.01.2019).

25 L. Davis, F. Ayub, *The EU and conflict prevention in Jordan*, „Civil Society Dialogue Network Discussion Paper” 2017, nr 11, s. 6.

o partnerów handlowych Jordanii, natomiast Królestwo znajduje odległe 61. miejsce wśród zewnętrznych partnerów handlowych Wspólnoty i tym samym handel z Jordanią stanowi zaledwie 0,1% całkowitego handlu UE z państwami niebędącymi członkami Wspólnoty. Unia Europejska eksportuje do Królestwa przede wszystkim maszyny i sprzęt transportowy, produkty rolne oraz chemikalia, a importuje: chemikalia, tekstylia i odzież oraz maszyny²⁶.

Jordania od 2007 r. jest objęta unijnym wsparciem w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa (od 2014 r. program funkcjonuje jako Europejski Instrument Sąsiedztwa), który stanowi najważniejszy mechanizm wsparcia finansowego stosunków dwustronnych i regionalnych Unii Europejskiej. W ramach wsparcia dla wdrażania reform politycznych i społecznych w Jordani, Unia Europejska w latach 2007–2013 przekazała 488 milionów euro, natomiast w latach 2014–2020 szacuje się, że Bruksela przekaze Ammanowi od 587 do 693 milionów euro²⁷. W 2009 r. Jordania otrzymała pożyczkę od Europejskiego Banku Inwestycyjnego w wysokości 166 milionów euro, która miała pokryć koszty budowy rurociągu dostarczającego wodę z Disi do Ammanu, aby w jak największy sposób zniwelować palący problem niedoboru wody w Jordani.

W 2008 r. opracowano plan działania, w którym określono dziedziny w których Jordania i Unia Europejska powinny poszerzyć współpracę. W planie zwrócono uwagę na konieczność poszerzenia dialogu w następujących kwestiach: demokracja i praworządność, prawa człowieka, reformy gospodarcze i społeczne, reforma wymiaru sprawiedliwości, działania na rzecz rozwoju transportu, energii i środowiska, edukacji, zdrowia, kontaktów międzyludzkich oraz wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego²⁸.

Dla Jordanii najpoważniejszym wyzwaniem od kilku lat jest zapewnienie warunków do życia dla tysięcy syryjskich uchodźców. Napływ uciekających przez wojną Syryjczyków niszczy jordańską gospodarkę, wpływa na wzrost bezrobocia oraz utrudnia zwykłym Jordańczykom dostęp do służby zdrowia i edukacji. Ponadto ze względu na brak surowców naturalnych, a zwłaszcza na

26 *Jordan*, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/jordan> (dostęp: 25.01.2019).

27 *EU Relations with Jordan*, https://ec.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/1357/jordan-and-cu_sl (dostęp: 25.01.2019).

28 M. Pirolli, *EU and Jordan: Beyond the ENP Action Plan. Did EU–Jordan relations reshape because of the Arab Spring?*, Amman 2013, s. 2–3.

niedobory wody, wielu Jordańczyków, jak i uchodźców cierpi na brak wody pitnej. Unia Europejska jest obecnie największym fundatorem pomocy humanitarnej dla Haszymidzkiego Królestwa Jordanii. Królestwo boryka się nie tylko z problemem utrzymania syryjskich uchodźców, ponieważ kryzys uchodźczy dotknął Jordanię blisko dekadę wcześniej, gdyż w 2003 r. na tereny Królestwa zaczęły napływać grupy uchodźców z Iraku. Jordania w związku z kryzysem uchodźczym do którego doszło w ostatnich latach została objęta unijnym programem Madad, którego głównym celem jest zapewnienie zaspokojenie podstawowych potrzeb uchodźców (takich jak dostęp do edukacji, pomoc psychologiczna, pomoc ekonomiczna i społeczna), którzy w związku z wojną w Syrii przebywają w krajach ościennych²⁹. Unia Europejska od początku Arabskiej Wiosny wspierała Królestwo Jordanii, które jest odbierane jako prozachodnia przystań na Bliskim Wschodzie, czego przykładem jest wizyta Przedstawiciela UE ds. Zagranicznych i Bezpieczeństwa, Catherine Ashton w Jordanii w czerwcu 2011 r., gdy przez kraj przechodziła największa (ale stosunkowo spokojna w porównaniu z innymi państwami) fala protestów³⁰.

W grudniu 2016 r. Jordania i Unia Europejska przyjęły dwa dokumenty: *EU–Jordan Compact 2016–2018* oraz *Priorytety Partnerstwa UE–Jordania*. Strony ustaliły trzy priorytety we wzajemnej współpracy na ten okres, które obejmowały: po pierwsze, wspólne działania na rzecz utrzymania stabilności i bezpieczeństwa w regionie, szczególnie w kontekście walki z terroryzmem; po drugie, wzmocnienie makrostabilności gospodarczej i poprawę rozwoju gospodarczego i społecznego Królestwa; po trzecie, wspieranie działań jordańskiego rządu na rzecz wzmocnienia reform demokratycznych, poszanowania praw człowieka i praworządności³¹. Podpisanie powyższych umów było poprzedzone obecnością Misji Obserwacyjnej Unii Europejskiej podczas wyborów parlamentarnych do jordańskiego parlamentu we wrześniu 2016 r. wysłannicy z ramienia Wspólnoty odnotowali, że istnieje jeszcze wiele aspektów, które Królestwo musi poprawić w kontekście przeprowadzania demokratycznych wyborów, w tym problem niskiej reprezentacji obszarów wiejskich w parlamencie czy udział kobiet w wyborach, zarówno w biernym, jak i czynnym aspekcie głosowania³².

²⁹ *EU Relations with Jordan, op. cit.*

³⁰ M. Pirolli, *op. cit.*, s. 9.

³¹ F. Mogherini, *Report on EU–Jordan relations in the framework of the revised ENP*, Brussels 2017, s. 2.

³² L. Davis, F. Ayub, *op. cit.*, s. 8.

Zakończenie

Wzrost pozycji Jordanii na arenie międzynarodowej jest widoczny nie tylko w relacjach ze Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską, ale także ze światem arabskim, zwłaszcza z Królestwem Arabii Saudyjskiej, które od kilku lat dąży do włączenia Jordanii (oraz Maroka) w poczet państw Rady Współpracy Zatoki Perskiej, w celu zrównoważenia wpływów Islamskiej Republiki Iranu w regionie. Jordania od kilkunastu lat jest jednym z niewielu państw Bliskiego Wschodu, którego polityka zagraniczna skupia się nie tylko na budowaniu stabilności regionalnej, ale także na budowaniu relacji ze światowymi potęgami. Amman stara się być także katalizatorem w relacjach Izraela ze światem arabskim, a ponadto sprowadzi aktywny udział w walce przeciwko tzw. Państwu Islamskiemu, które jest jednym z najważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa Królestwa.

Umiejętne połączenie tradycji muzułmańskiej i nowoczesności przez monarchię Haszymidów, pozwala Jordanii na budowanie przyjacielskich relacji zarówno z państwami muzułmańskimi, jak i Zachodem. Szczególnie znaczenie w budowaniu takiego wizerunku Jordanii na arenie międzynarodowej ma także działalność królowej Ranii, która jako nieliczna z kobiet w świecie arabsko-muzułmańskim ma realny wpływ na politykę państwa, szczególnie w wymiarze wewnętrznym, takim jak wspieranie praw kobiet, ich aktywizacji edukacyjnej, zawodowej oraz politycznej.

Jordania będzie w ciągu najbliższych lat coraz aktywniejszym podmiotem stosunków międzynarodowych i może stać się jednym z najważniejszych państw sojusznicznych nie tylko Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych, ale także Chin czy Rosji, które coraz częściej wyrażają zainteresowanie Bliskim Wschodem.

Bibliografia

- Czornik K., *Królestwo Jordanii w polityce Stanów Zjednoczonych wobec Bliskiego Wschodu w okresie pozimnowojennym*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2014, tom 12.
- Davis L, Ayub F, *The EU and conflict prevention in Jordan*, „Civil Society Dialogue Network Discussion Paper” 2017, nr 11.
- Definition of ‘modus vivendi’*, <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/modus-vivendi> (dostęp: 25.01.2019).

- EU Relations with Jordan*, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/1357/jordan-and-eu_sl (dostęp: 25.01.2019).
- Fijałkowski Ł, Jarząbek J., *Dylematy bezpieczeństwa militarnego państw azjatyckich: wewnętrzne uwarunkowania sekurytyzacji*, Warszawa 2018.
- Jarząbek J., *Zdolność sił zbrojnych Haszymidzkiego Królestwa Jordanii do zapewnienia bezpieczeństwa państwa*, „Dyplomacja i bezpieczeństwo” 2015, nr 1 (3).
- Jordan*, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/jordan> (dostęp: 25.01.2019).
- Jordan and the EU*, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/1357/jordan-and-eu_sl (dostęp: 25.01.2019).
- Malantowicz A., *Buforowość jako wyznacznik polityki zagranicznej Jordanii*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2014, nr 1 (t. 49).
- Malantowicz A., *Polityka zagraniczna Jordanii*, (w:) *Wprowadzenie do polityki zagranicznej muzułmańskich państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej*, M. Woźniak-Bobińska, A.M. Solarz (red.), Warszawa 2018.
- Mogherini F., *Report on EU-Jordan relations in the framework of the revised ENP*, Brussels 2017.
- Nuclear energy decreases world stability and increases inequality*, <https://www.wiseinternational.org/nuclear-monitor/715/nuclear-energy-decreases-world-stability-and-increases-inequality> (dostęp: 25.01.2019).
- Pirolli M., *EU and Jordan: Beyond the ENP Action Plan. Did EU-Jordan relations reshape because of the Arab Spring?*, Amman 2013.
- Relations with the United States*, <http://countrystudies.us/jordan/66.htm> (dostęp: 25.01.2019).
- Trump uznał Jerozolimę za stolicę Izraela. Hamas grozi „dniem gniewu”, w Betlejem trwają zamieszki*, <https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/usa-uznaly-jerozolime-za-stolice-izraela/p47khqp>, (dostęp: 25.01.2019).
- U.S. Relations with Jordan*, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3464.htm> (dostęp: 25.01.2019).
- Wróblewski B., *Jordania*, Warszawa 2011.
- Wróblewski B., *Stabilizująca rola ustroju monarchicznego w świecie arabskim na przykładzie rozwoju Haszymidzkiego Królestwa Jordanii*, „Humanities and Social Sciences” 2017, nr 1.
- Wróblewski B., *Strategia polityczna monarchii jordańskiej w warunkach zagrożenia jej egzystencji – na przykładzie kryzysów w latach 1957, 1970 i 1991*, „Polityka i Społeczeństwo” 2017, nr 3 (15).

Wróblewski B., *Zagadka stabilności politycznej Królestwa Jordanii. Monarchia na tle kryzysu struktur państwowych w świecie arabskim*, „Sprawy Międzynarodowe” 2016, nr 3.

ABSTRAKT

STANY ZJEDNOCZONE I UNIA EUROPEJSKA W POLITYCE ZAGRANICZNEJ HASZYMIDZKIEGO KRÓLESTWA JORDANII W XXI WIEKU – ZARYS PROBLEMATYKI

Jordania z każdym rokiem wzmacnia swoją pozycję na arenie międzynarodowej i jest krajem, który odnajduje się w realiach regionalnych i globalnych. Wzrost znaczenia Jordanii we współczesnym świecie wynika nie tylko z relacji z USA, ale przede wszystkim z Unią Europejską jako całością, a także poszczególnymi krajami – Francją, Niemcami, Włochami, Holandią, Polską – relacje z Polską charakteryzują się dużą nierównością, ale jeśli dochodzi do zbliżenia Warszawy i Ammanu to relacje między państwami są bardzo intensywne. Na Bliskim Wschodzie rośnie pozycja Jordanii, głównie ze względu na rolę katalizatora stosunków Izraela ze światem arabskim, zaangażowanie w wojnę z terroryzmem i zainteresowanie Arabii Saudyjskiej włączeniem Haszymidów do Rady Współpracy Zatoki Perskiej. Jordania to także państwo, które doskonale łączy islamską tradycję z zachodnią nowoczesnością. Wszystkie te elementy stanowią atut Jordanii jako odpowiedzialnego gracza na współczesnej arenie stosunków międzynarodowych.

SŁOWA KLUCZOWE: polityka zagraniczna, bezpieczeństwo, Jordania, Stany Zjednoczone, Unia Europejska
